

בְּהַא שְׁאִין דּוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים חוֹלְקִים עַל דּוֹרוֹת קוֹדְמִים

בן ספר שופטים. וגם ספר שופטים הגדר הוא כנ"ל שנגמרה חקופת השופטים. ועל בן על פי רוח הקודש ראה שמואל לנכון להחכים את החקופה.

והנה רב היה הקטן בבית דינו של רבי, והיו מתחילים מן הצד ממנו כמבואר בסוגיא דסיקריקון (גיטין דף נט.). נמצא שכאילו רבי אישר בזה שרב שייך לחקופה הקודמת. אולם כל זה כהלכות שרב קיבל מהם אולם על ההלכות שלא היתה לו קבלה מהם שפיר יכול היה ר' יוחנן לחלוק ומיושבת קשייתנו הנ"ל.

והגדר בכל זה שלגדול הדור יש כח לומר דמכאן והלאה אי אפשר לחלוק. דכיון דתורה במסורת היא באה איש מפי איש והוא אומר שעל דברי הקודמים אין לחלוק אם כן הנוגדים איך יחלקו הרי על זה אין להם מסורת.

ואחר כך בא רב אשי וגם הוא כרבי, בזה שסידר את הש"ס. החכים תקופת האמוראים ופסק בזה שעל דבריהם אין לבאים אחריהם כח לחלוק.

וכים של שלמה כתב (בבא קמא פרק ב' סימן ה') דבעיא דלא נפשטה בגמרא יש רשות להכריע, אבל אם נאמר על זה בגמרא חיקו נחשב זה כפסק של הגמרא שלא ניתנת הכעיא ליפשט וממילא צריכים אנו לדנו כדין ספק ואי אפשר לפושטו.

ואמרו חז"ל (גיטין נט.) שממשה עד רבי וכן מרבי עד רב אשי לא היתה תורה וגדולה במקום

בטבת תש"מ היה כאן בארה"ק מִרְנַן הַגְרָ"י קִמְנֶצְקִי זצ"ל, ושאלתיו על הא שאין אמוראים יכולים לחלוק על תנאים וכן ראשונים על אמוראים וכן אתרונים על ראשונים ועוד, מנא ידעינן מתי נגמרה תקופה? והשיב ואלו תוכן דבריו.

רב תנא הוא ופליג. אולם רבי יוחנן חולק בכמה מקומות על רב ועל כן אינו יכול לומר אנא דאמרי כרב (וכדי שלא תקשה עליו מברייתא). כי הוא סובר הרי דרב אינו תנא וכמבואר בתוס' כתובות (דף ת.). נמצא לכאורה דבזה גופא פליגי רב ור' יוחנן אי רב תנא הוא. והנה קי"ל דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן א"כ לכאורה גם במחלוקת זו נימא הכי ונפסוק דרב אינו תנא².

והנה רבי אסף וליקט את כל דברי התנאים ואפילו מה שכתוב בחוספתא מרומי כבר כמשניות וכדאמר אילפא (כתובות דף סט.) כשתלה עצמו כוילון הספינה ואמר שאם יאמרו לו תוספתא ולא יוכל להראות שכבר רמוזה באיזה משנה שיפיל עצמו למים. וצריך ביאור מה הועיל רבי באסיפה זו אם הנוגד אח"כ יוכל לחלוק על דברי הקודמים. ובהכרח שרבי פסק **שעד כאן רשאים לחלוק מכאן ולהבא אי אפשר.** ועל ידי סידור המשניות החכים תקופת התנאים ובה לבד מנחם פסק שמכאן והלאה אין היתר לחלוק.

ומקור לרבי היה שמואל הנביא שאמרו חז"ל (נבא בתרא דף יד:) **שמלבד ספור ודח כתב גם**

1. כתוב על פי מה שכתבתי זמן קצר אחרי זה עם הוספת מראה מקומות שבסוגריים והעזות בשולי הגליון ושגיאות מי יבין. אפרים קירשנברג.

2. צ"י קובץ **שיעורים** ב"ב דף קע. שהק' בן למרן הגר"ה זצ"ל.

הפוסקים. והנה, הרי"ף והרא"ש לא כתבו על סדר קדשים וממילא לא הביא את דעתם. אולם הרי ידועה שיטת הרי"ף והרא"ש לפסוק שהלכה כאיכא דאמרי וזמן הראוי היה אם כן להכניס בחשבון השיטות את שיטתם בין דיודעים דלפי כללי הפסק שלהם היו כאן בקדשים פוסקים כאיכא דאמרי, ויהיה זה כאילו שהרי"ף והרא"ש פסקו כאן כן.

ואז בכלל אחזנו שהפרכתי את החפץ חיים. אבל אחרי כן נהייתי רב והוצרכתי לומר הדרן על סדר גזיקין (ולקחתי מכל מסכת בסדר גזיקין מחלוקת אחת בין רבה ורב יוסף והוכחתי שהן לשיטתיהן (הייתי צעיר ועשיתי "קונצים"). והתחלתי בסוף הוריות דאיבעיא לן סיני ועוקר הרים איזה עדיף וקיי"ל דסיני עדיף, והרי רבה עוקר הרים היה ורב יוסף סיני היה וקיי"ל דרבה ורב יוסף הלכה כרבה (רשב"ם ב"ב דף לב: ותוס' שם דף קיד:). ואיך קאמר בגמ' דסיני עדיף? (והתחלתי סדר קדשים והקשיתי קושיא זו על החפץ חיים, ועניתי דהנה בזבחים (דף

אחד. וכפי הנראה באו חז"ל לומר בזה דבכדי לעשות מה ששלשה אלו עשו בעיני חזרה וגדולה במקום אחד.

ונראה לפי דברינו שגם הרי"ף והרמב"ם נתכוונו על ידי ההלכות ויד החזקה לחתום את חקופת הגאונים אלא שבזה נחלק עליהם הרא"ש בסנהדרין (פרק ד' סימן ר') ונתן רשות לחלוק על הגאונים (ועהר האט זיי איבער געפסקנט) שכתב דאין לאו קטלי קני ריש לנו רשות לחלוק על הגאונים.

ומהאי טעמא נראה דהחשיב הבית יוסף את הרא"ש לא מעמודי ההוראה יחד עם הרי"ף והרמב"ם (בהקדמתו לבית יוסף). והמהרש"ל השיג עליו בזה (בהקדמה שניה לחולין). אולם לפי דברינו מבואר הדבר דהא הרא"ש הוא זה שתרשה לנו לחלוק על הרי"ף והרמב"ם.

ודרך אגב אומר מה שהקשיתי בלמדי בכולל קובנא, על החפץ חיים שסידר לקוטי הלכות על סדר קדשים והכריע להלכה על פי רוב

3. הנה מן זצ"ל לא אמר מה שתירץ בזה, אולם עיי' ברא"ש פ"ב דשבת ס"י כ"ג בשם רבינו יונה ח"ל: "דהא דקיי"ל הלכה כרבה היינו היכא דפלגי בסברות דנפשייהו משום דאמרי כהוריות (דף יד.) דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים עכ"ל הרי כהורא דמה דהלכתא כרבה זהו משום שהיה עוקר הרים, ובהכרח דמאי דמבואר כהוריות דסיני עדיף זהו לענין איזה מהם קודם למנות ראש ישיבה. דעיי' הירידן שם, ואהא קאמר הכל צריכין למרי חטיא דמי שמענה וברייתא סדורין לו מפי השמועה כנתינתן מהר סיני, וכפרשיי שם, הוא קודם להיות ראש ישיבה אבל לענין פסק הלכה לעולם עוקר הרים עדיף.

אלא דתוס' עירובין (דף מא.) ד"ה ארעא) כתבו דרב ששת ורב חסדא ה' כרב ששת, דסיני (ר"ש) ועוקר הרים (ר"ח) סיני עדיף, וכבר עמד בזה שם בהג' הג"ר זאב וואלף זצ"ל שמה דרבה ורב יוסף הלכה כרבה וצ"ע. אולם עיי' שו"ת מהרי"ק שורש קס"ט שהריצ"א פסק כרב יוסף נגד רבה מבח הדיא דשיליה הוריות דשלחו מתם סיני עדיף.

ובאבות (פ"ב מ"ח) קאמר ח"ק כשם רבן יוחנן בן זכאי דרכי אליעזר בן הורקנוס שהיה בור סיד שאינו מאבד טיפה מכריע את כלם אף רבי אליעזר בן עזר

שהיה כמעין המתנבא, ואבא שאול קאמר בשם רבינו דרכי אליעזר בן עזר, הוא שמכריע את כולם, ובמחזור ויטרי רוח חיים ותפארת ישראל שם כתבו דנחלקו ח"ק ואבא שאול סיני ועוקר הרים הי מיניהו עדיף (ועיי' מדרש שמואל שם בשם הרשב"ם).

אולם עיי' ברבינו יונה שכתב שאין כאן מחלוקת אלא ח"ק לענין היריעה קאמר ואבא שאול לענין הסכר והחדוד קאמר. וזהו כדבריו המובאים ברא"ש הג"ל דלאו לכל מילי מסקינן כהוריות שם דסיני עדיף.

ומה נעים לפי"ז הא דתנא עירובין (דף יג.): לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו ולמה נקרא שמו ד"מ שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה ולא נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו, ואמר לה רבי אליעזר בן עזר שמו ולמה נקרא שמו נהוראי שמנהיג עיני חכמים בהלכה ע"כ. והנה ר"א בן עזר מעין המתנבא והכוונה לעוקר הרים עיי"ש פרש"י באבות, ור"מ עוקר הרי הרים היה כדאיחא בסנהדרין (דף כד.). והו דעלייהו תניא שהיו מנהיגים עיני חכמים בהלכה ובמ"ש רבינו יונה דמה"ס הלכה כרבה דעוקר הרים היה. (אלא דאין הלכה כר"מ מפני שלא

ואחר כך הרא"ש והטור החתימו את תקופת הראשונים. והלא דבר פלא הוא שבאותה תקופה יהיו שלשה גדולים שיחברו שלחן ערוך, בקראקא, צפת ולובלין. והוא אשר דיברנו דשלשתם ראו שהולכת וגמרת תקופת ורצו להתחיתה, עכ"ל⁴.

מה. נחלקו רב יוסף ואב"י אי אמרין הלכתא למשיחא. ובמחלוקת רב יוסף ואב"י קי"ל דהוי ספיא דדינא ואם כן כיון דלא אמרין הלכתא למשיחא נמצא דכללי הפסק של הרי"ף והרא"ש מעיקרא לא נאמרו לסדר קדשים ועל כן אין צורך להכניסם במנין הפוסקים דהרי כאילו אמרו איני יודע ואם אחד אומר איני יודע אינו נכלל.

"השיב לו החפץ חיים: כפי ששאנו רואים צועדים הדורות בסדר בכון של ירידה (ומבחינה רוחנית). ככל שמתרחקים מקבלת התורה הולכים הדורות הלון וירוד. אם הראשונים כמלאכים אנו בני אנשים וכו' הדור הם יורדים שליבה אחרי שליבה, ממדרגה למדרגה כיוצאים מן הסולם. לעומת זאת, משתקופה מתחלפת, הרי אז הירידה מתירה, כנפילה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. לפיכך, משאנו מבחינים בחוסר אפשרות ההשגחה שבין הדור ההולך לדור הבא, באי הרמיון שבין הנוכחים לבין קודמיהם, עד שהמאותים אינם כלל מסוגם של הקודמים — אז מכירים אנו שהנה התחלפה תקופה.

"כמו כן מוכח, שהאחרון שבו מסתיימת התקופה היה כמעט הגדול שבבני תקופתו. כך ישנה בירנו הסכמת הקדמונים, שהאחרון שבו נחתמה תקופת הגאונים, רב האי גאון. היה הגדול שבגאונים: כן ידוע שבדורות הקדומים לשלנו נחתמה תקופה בגאון מדלוגה, שהיה הגדול שבתקופתו, ע"כ.

יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו כמבואר בעירובין (שם).

ובפס"ג (א"ח סי' קל"ו בא"א) כי דמה"ט ת"ח בעל הוראה קודם לעלות לתורה לת"ח מפלפל וא"י בעל הוראה, משום דכיון ועוקר הרים סני עדיף ולפמשי"כ דלרבינו יונה כ"ו לענין למנות ראש ישיבה אבל לענין הלכה עוקר הרים עדיף אי"כ אבהי אינו מבזרר בזה הי מונייהו קדים. וע"ע בשו"ת מהר"ק (ושם) מ"ש"כ בענין זה.

4. וכספר חפץ חיים חייו ופעלו (וכרך ג' פרק פ"ה ע"פ חש"ב) כי ד"ל: "שאל פעם ר' אלחנן וסרמן את החפץ חיים, מינוח בזמן התלמוד ידעו את חלוקתן של התקופות, שכן היה בידם ספרו של אדם הראשון שבו כתוב: ירכי ורכי נחן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה (כ"מ פ"ו). אבל לאחר חתימת התלמוד, מהיכן ידעו הגבולות, מהי מסתיימת תקופה אחת ומתחילה תקופה אחרת.